

mevcut olduğu gibi segâh perdesinde de segâhlı asma karar yapılabilir.

Tâhir
makamı
seyir
örneği

Tâhir makamında muhayyer makamına benzeyebilir endişesiyle hüseyinî perdesinde asma karar yapılmaz. Donanımında si için koma bemolü, fa için bakiye diyezi kullanılan tâhir makamının ana dizisini meydana getiren sesler pestten tize doğru düğâh, segâh, çârgâh, nevâ, eviç, gerdâniye ve muhayyerdır. Tiz taraftaki genişlemiş kısmın sesleri ise muhayyer tiz segâh, tiz çârgâh ve tiz nevâdır. Makamın yedeni portenin ikinci çizgisindeki sol (rast) perdesidir.

Genişleme, -yukarıda ifade edildiği gibi- yerindeki uşşak dördlüsünün simetrik olarak tiz durak muhayyer perdesi üzerine göçürülmesiyle yapılır. Ancak makamın giriş seyirinde kesinlikle kullanılmayıp seyirin ortalarında kullanıldıktan sonra tekrar asıl diziyile karar verilebilen bir ikinci genişleme şekli daha vardır. Bu ikinci genişleme, nevâ perdesindeki rast beşlisine muhayyer perdesinde bir büselik dördlüsünün ilâvesiyle yapılır. Bu durumda tiz taraftaki segâh perdesi yerine tiz büselik perdesi kullanıldığından nevâda bir acemli rast dizisi meydana gelir. Fakat bu tarz genişlemede muhayyer perdesinde büselik çeşniyle kalış yapılamaz; bazan nağmeler nevâ perdesine doğru inerken veya muhayyer perdesi "üst oya" (broderie) yaptığı zaman tiz büselik perdesi kullanılabilir.

Makamın seyrine tiz durak muhayyer perdesi civarından başlanarak bu bölgede muhayyer perdesinin iki tarafındaki çeşnilerde, yani uşşak ve rast çeşnilerinde karışık olarak gezinildikten sonra muhayyer perdesinde uşşak çeşniyle yarım karar

yapılır. Ardından yine karışık gezinilerek inilir ve ikinci mertebe güçlü olan nevâ perdesinde rast çeşniyle asma karar yapılır. Bu arada gerekli yerlerde gerekli asma kararlar gösterildikten sonra düğâh perdesinde uşşak çeşniyle tam karar yapılır.

Zekâi Dede'nin remel usulünde, "Dil düştü yine şevk ile bir dilber-i nâze", Seyyid Nuh'un aynı usulde, "Meyletti gönül bir meh-i hurşid-i tirâze" mısralarıyla başlayan besteleri; Zekâi Dede'nin, "Dirîğ etmez mey-i cevri sunar her lahza cânânım" mısrayla başlayan ağır semâisi; Seyyid Nuh'un, "Ne hevâ-yı bâğ-ı ruhsâr men esîr-i zülf-i yârem" mısrayla başlayan yürük semâisi; Sultan II. Mahmud'un, "Bulsun ikbâl devletin gündün güne olsun küşâd", Dellâlâzâde İsmâil Efendi'nin, "Ben sana mecbûr olmuşam gel yavrucağım", Kadızâde Mustafa Çavuş'un, "Hiç uyutmaz beni derdim" mısralarıyla başlayan aksak usulündeki şarkılarıyla Muallim İsmâil Hakkı Bey'in, "Ehl-i aşka bir belâ zindandır bu mâsivâ", Hacı Ârif Bey'in, "Kat' edip gerden-i gerdündan emel zencîrin" mısralarıyla başlayan evsat usulündeki ilâhileri tâhir makamının örnekleri arasındadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kantemiroğlu, *Kitâbü İlmi'l-mûsîkî alâ vechi'l-hurûfât: Mûsikîyi Harflerle Tesbît ve İcrâ İlminin Kitabı* (nşr. Yalçın Tura), İstanbul 2001, I, 108-109; Abdülbâki Nâsir Dede, *Tedkik ü Tahkik* (nşr. Yalçın Tura), İstanbul 2006, s. 45-46; Hâşim Bey, *Mûsikî Mecmuası*, İstanbul 1280, s. 33; Tanbûri Cemil Bey, *Rehber-i Mûsikî*, İstanbul 1321, s. 98; Suphi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, İstanbul 1933, I, 105-106; Hüseyin Sâdeddin Arel, *Türk Mûsikîsi Nazariyatı Dersleri* (haz. Onur Akdoğan), Ankara 1991, s. 52; İsmail Hakkı Özkan, *Türk Musikisi Nazariyatı ve Usûlleri Kudüm Velveleri*, İstanbul 2006, s. 195-198.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

TÂHİR AĞA

(bk. MEHMED TÂHİR AĞA).

TÂHİR AĞA TEKKESİ

İstanbul Fatih'te
XVIII. yüzyılın ikinci yarısında
inşa edilen tekke.

Kapıcıbaşı Seyyid Mehmed Tâhir Ağa'nın 1174'te (1760-61) yaptırdığı tekke 12 Ramazan 1196'da (21 Ağustos 1782) çıkan Tüfekhâne yangınında yanmış, zaman içinde geçirdiği onarımlara ve bazı değişikliklere rağmen özgün mimarisini büyük ölçüde günümüze kadar korumuştur. XIX. yüzyılda yenilendiği tahmin edilen ahşap harem binası, XX. yüzyılın başlarında komşu evlerden birinden sirayet eden yangında tamamen yanmış, 31 Mayıs 1918'de çıkan Cibali-Fatih yangınından etkilenen tekkeyi Hüseyin Vassâf tamir ettirmiştir. Tekkelerin kapatılmasından (1925) sonra mescid-tevhidhâne cami, selâmlık birimleri de son şeyhin ailesince mesken olarak kullanılmıştır.

Tekkenin ilk postnişini Nakşibendî tarikâtından Şeyh Mehmed Sâbir Efendi'dir (ö. 1178/1764). Ardından Halvetlîğin Uşşâki koluna bağlı Salâhi şubesinin kurucusu Şeyh Abdullah Salâhi Uşşâki posta geçmişi (ö. 1197/1783), daha sonra oğlu Şeyh Mehmed Ziyâeddin Efendi (ö. 1818) ve torunu Şeyh Mehmed Tüfrik Efendi'nin (ö. 1843) meşihatları süresinde Tâhir Ağa Tekkesi, Salâhiyye'nin âsitânesi olarak faaliyet göstermiştir. 1843'te tekkenin meşihatına Üsküdar'daki Selimiye Tekkesi'nin postnişini, Nakşibendiliğin yanı sıra Mevlevîliğe de mensup bulunan ve bu iki tarikatın kaynaştığı bir tasavvuf ekolünü temsil eden Konyalı Şeyh Ali Behcet Efendi'nin halifesi Şeyh İbrâhim Hayrânî Efendi geçmiştir, ardından oğlu Şeyh Mehmed Fezullah Efendi ile torunu Şeyh el-Hac Ali Behcet Efendi burada Mevlevîmeşrep Nakşibendiliği yaşatmıştır. Âyin günü perşembe olan Tâhir Ağa Tekkesi'nin son dönemdeki mensupları ve müdavimleri arasında Hüseyin

Vassâf, İbnülemin Mahmud Kemal, Yeşilzâde Sâlih Efendi, Mehmet Fehmi Tokay, Ali Emîrî Efendi, Medine Mevlevîhânesi'nin son postnişini mesnevîhan Orhan Selâhaddin Efendi, Sadettin Kaynak, tekke müzikisinin son büyük ustalarından Kasımpaşalı Şeyh Cemâleddin Efendi, Albay Selahaddin Ergür, Sebilci Hüseyin Efendi ve Dârüşşafakalı Muallim Kâzım Bey'in adları tesbit edilmektedir.

Tekkede harem dairesi dışında kalan bütün diğer bölümlerin toplandığı ana bina avlulu-revaklı Osmanlı medreselerinin tasarımlarına sahiptir. Ancak burada medreselerde görülen katı simetri terk edilerek tarikat yapılarında sıkça karşılaşılan, fonksiyonun esas alındığı asimetrik yerleşim düzeni uygulanmıştır. Kareye yakın dikdörtgen bir alanı (28 × 23 m.) kaplayan yapının doğu yönünde dikdörtgen planlı (14 × 6,50 m.) bir iç avlu bulunmakta, bu avluyu doğu yönünde girişin bulunduğu bir duvar, diğer üç yönde de "U" şeklinde bir sundurma kuşatmakta, tekkenin birimleri revakın yerini almış olan bu sundurmanın gerisinde sıralanmaktadır. Sundurmanın açıklıkları, kuvvetli bir ihtimalle XIX. yüzyılın ikinci yarısında büyük boyutlu camekân şeklinde pencerelerle kapatılarak bir tür koridor oluşturulmuştur. Moloz taş ve tuğla ile örülen duvarlar özensiz bir işçilik sergiler. Bütün birimler kiremit kaplı ahşap çatılarla örtülmüştür. Avluya açılan basık kemerli cümle kapısının kayda değer bir özelliği yoktur. Avlunun zemini batı kesiminde üç basamakla yükseltilmiş, aradaki istinat duvarına iki adet mermer çeşme yerleştirilmiştir. Bunlardan biri Lâle Devri'ne ya da bunu izleyen I. Mahmud dönemine ait olmalıdır. Tekkeden eski olan ve başka yerden buraya taşındığı anlaşılan bu çeşmenin yanındaki diğer çeşme ise içerdiği barok be-

Tâhir Ağa
Tekkesi
avlusundaki
çeşmelerden
biri

zeme öğeleriyle tekkenin inşa edildiği dönemin özelliklerini yansıtır.

Yapının güneydoğu köşesinde bulunan mescid-tevhidhâne kareye yakın dikdörtgen planlı (7,70 × 7,42 m.) bir mekândır. Güney duvarının ortasında yuvarlak kemerli basit mihrap, bunun yanlarında dikey eksenlere oturtulmuş birer çift pencere yer alır. Alttaki pencerelerin açıklıkları basık kemerlerle geçilmiş, ancak dışarıdan kesme küfeki sövelerle dikdörtgen biçiminde çerçevelenmiştir. Kemerli tepce pencerelerinde tekkenin ilk yapımından kalmış olması muhtemel revzenler dikkati çekmektedir. Doğu duvarında da aynı özelliklere sahip iki çift pencere, kuzey duvarında mescid-tevhidhânenin girişiyle sundurmaya açılan bir pencere mevcuttur. Kuzey duvarı boyunca uzanan iki mahfil-den alttaki bir sekiyle yükseltilmiş ve ahşap korkuluklarla sınırlandırılmıştır. Bunun üzerindeki fevkanî kadınlar mahfili ise iki adet ahşap dikmeye oturmakta ve mescid-tevhidhâneye bakan yüzünde kafesler uzanmaktadır. Tekkenin güneydoğu yönünde avlu kotunun altında Bizans dönemine ait beşik tonozlu alt yapı birimleri halvethâne olarak kullanılmıştır. Mescid-tevhidhânenin batı duvarına meydan odası bitişmekte, bunu yapının güneybatı köşesini oluşturan şeyh odası takip etmektedir. Şeyh odasına komşu olan helânın, sundurmaya bağlı küçük bir eyvanın duvarla kapatılmak suretiyle sonradan ihdas edildiği belli olmaktadır. Helânın ardından gelen kahve ocağı ile bir derviş hücresi yapının batı kanadını meydana getirmekte, bunların kuzeybatı köşesinde mutfak yer almaktadır. Mutfaktan sonra iki derviş hücresiyle su haznesini, abdest alma mahallini ve bir grup helâyı barındıran kesim tekkenin kuzey kanadını oluşturur. Tâhir Ağa Tekkesi'nde en çok dikkati çeken iki mimari ayrıntıdan biri, kahve ocağında tekkenin inşa edildiği tarihten beri hiç değişmeden kalabilmiş minyatür ocaktır. Barok

özelliklerini sergileyen bu ocak İstanbul'da kendi türünün günümüze gelebilen nâdir örneklerindedir. Diğer ilginç ayrıntı ise fevkanî kadınlar mahfilinden geçilen ve yapının giriş (doğu) cephesinde yer alan mükebbire ölçeğindeki ahşap minareciktir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sultan II. Mahmud'un Kızı Sâliha Sultan ile Tophâne-i Âmire Müşiri Halil Rifat Paşa'nın İzdıvacı Merasimindeki Davetlilerin Kaydına Mahsus Defter, İÜ Ktp., İbnülemin, nr. 2802, 21 Zilhicce 1249 (1 Mayıs 1834), vr. 14*; Âsitâne Tekkeleri, s. 16; Bâb-âli Nezâret-i Umûr-ı Dâhiliyye Sicil Nüfus İdâre-i Umûmiyyesi Dersâadet ve Bilâd-ı Selâse Nüfus-ı Millisine Mahsus İstatistik Cetvelidir, İstanbul 1301, s. 51; Ayvansarâyî, Hadikatü'l-cevâmi', I, 141; a.mlf., Mecmûa-i Tevârih (haz. Fahri Ç. Derin – Vahid Çabuk), İstanbul 1985, s. 262, 265; Mecmûa-i Cevâmi', I, 70-71, nr. 111; Bandırmalizâde, Mecmûa-i Tekâyâ, İstanbul 1307, s. 14; Hoca-zâde Ahmed Hilmi, Ziyâret-i Evliyâ, İstanbul 1325, s. 150; 1329 Senesi İstanbul Beldesi İhsâiyât Mecmuası, İstanbul 1330, s. 19; Osmanlı Müellifleri, I, 196-199; M. Halit Bayrı, İstanbul Folkloru, İstanbul 1972, s. 175; Behcetî, Merâkid-i Mu'tebere-i Üsküdar, s. 93-94; Zâkir Şükrü, Mecmûa-i Tekâyâ (Tayşi), s. 11; Tahsin Öz, İstanbul Camileri, Ankara 1987, I, 144; Fâtiḥ Câmileri ve Diğer Târihi Eserler (haz. Fatih Müftülüğü), İstanbul 1991, s. 214, 298; Mustafa Özdamar, Dersâadet Dergâhları, İstanbul 1994, s. 111; Mehmed Şükrü, İstanbul Hânkahları Meşâiyiḥi (nşr. Turgut Kut), Harvard 1995, s. 14-15, nr. 16; Safer Baba, İstîlâhât-ı Sofiyye fî Vatan-ı Asliyye: Tasavvuf Terimleri, İstanbul 1998, s. 242; Ramazan Muslu, Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18. Yüzyıl), İstanbul 2003, s. 112-121, 123-125, 306-307; Hür Mahmut Yücer, Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl), İstanbul 2003, s. 212, 216; M. Baha Tanman, "Osmanlı Mimarisinde Tarikat Yapılan / Tekkeler", Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufliler (haz. Ahmet Yaşar Ocak), Ankara 2005, s. 333, şekil 13; a.mlf., "Tâhir Ağa Tekkesi", DBİst.A, VII, 189-190; a.mlf. – Ö. Tuğrul İnançer, "Uşşakilik", a.e., VII, 330-331; Atilla Çetin, "İstanbul'daki Tekke, Zâviye ve Hânkahlar Hakkında 1199 (1784) Tarihli Önemli Bir Vesika", VD, XIII (1981), s. 585; Hatice Aynur, "Sâliha Sultan'ın Düğün Töreni ve Şenlikler", TT, XI/61 (1989), s. 38, nr. 193; Ekrem Işın, "Nakşibendilik", DBİst.A, VI, 38.

M. BAHA TANMAN

Tâhir Ağa Tekkesi – Fatih / İstanbul

TÂHİR el-CEZÂİRÎ

(طاهر الجزائري)

Tâhir b. Muhammed Sâlih b. Ahmed es-Sem'unî el-Hasenî el-Cezâirî (1852-1920)

Suriyeli Selefî âlim ve ıslahatçı.

20 Rebûlâhîr 1268'de (12 Şubat 1852) Dimaşk'ta doğdu. Soyunun Hz. Hasan'a ulaştığından Hasenî, ailesinin Cezayir'deki kabilesini ve yaşadığı yeri göstermesi do-